

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Prof. Dr. Kadir Aslan
Doç. Dr. Neşe Aslan
Dr. Belgin Arslan Cansever

Prof. Dr. Kadir ASLAN
Doç. Dr. Neşe ASLAN
Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

ISBN 978-605-364-308-1

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2012, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Eylül 2012

Dizgi-Grafik Tasarım: Muhittin Şahin

Kapak Tasarımı: Kamuran Köseoğlu

Baskı: Tarcan Matbaası

(Ankara-0312-384 34 35)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

E-ileti: pegem@pegem.net

Prof. Dr. Kadir ASLAN

1952 yılında Urfada doğdu. 1972'de İstanbul Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünden; 1981 yılında ise Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 'Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri' Bölümünden mezun oldu. 1975 yılında Fransa Hükümeti Bursu ile Grenoble Üniversitesi, Faculté des Langues et Letters'da bulundu. 1987'de Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Bilimleri alanında doktora eğitimini tamamladı. 1995 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bölümü'nde doçent; 2001 yılında ise Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde profesör unvanlarını aldı. 2005-2011 yılları arasında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. Belçika'daki bir üniversitede alanı ile ilgili ders verdi. Yazar, "Atatürkçü Düşünce Işığında Türkiye'nin Eğitim Modeli" başlıklı çalışması ile Milliyet Gazetesi tarafından 1987 yılında düzenlenen yarışmada üçüncülük ödülü aldı. Halen Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde İlköğretim Bölüm Başkanı olarak görev yapan yazarın beş kitabı ve Eğitim Bilimleri alanında çok sayıda makaleleri, bildirileri ve tamamlanmış araştırma projeleri bulunmaktadır. Aslan, evli ve iki çocuk sahibidir.

İletişim: kadir.aslan@ege.edu.tr

Doç. Dr. Neşe ASLAN

1952 Nazilli-Aydın doğumludur. 1972 yılında İzmir Eğitim Enstitüsü İngilizce Öğretmenliği Bölümünden, 1981'de ise Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi 'Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri' Bölümünden mezun olmuştur. 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamlayan Aslan, 1999'da Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yardımcı doçent, 2011 yılında ise doçentlik unvanlarını almıştır. Eğitim Sosyolojisi ve Boş Zamanlar Sosyolojisi alanlarında lisans ve yüksek lisans düzeyinde derslerini sürdüren yazar, Hollanda, Belçika ve Avusturya'daki çeşitli üniversitelerde de alanıyla ilgili dersler vermiştir. Halen Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmakta olan yazarın bir kitabı, bir kitap bölümü, uluslar arası makaleleri, bildirileri ve tamamlanmış ulusal ve uluslar arası araştırma projeleri bulunmaktadır. Aslan, evli ve iki çocuk annesidir.

İletişim: nese.aslan@ege.edu.tr

Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

1976'da Dinar-Afyonkarahisar'da doğdu. 2004 yılında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan mezun oldu. 2005'te aynı Fakülte'de araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2006'da Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı yüksek lisans programını; 2010 yılında ise aynı Enstitü'nün Kurumlar Sosyolojisi doktora programını tamamladı. 2005 yılında Socrates/Erasmus bursu ile Hollanda Lahey'deki Haagse Hogeschool Yüksekokulu'nda araştırmacı; 2009 yılında ise İngiltere'de Durham Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde akademik ziyaretçi olarak bulundu. Halen Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan yazarın bir kitap bölümü, ulusal ve uluslar arası makaleleri, bildirileri ve tamamlanmış araştırma projeleri bulunmaktadır. Yazar evli ve bir çocuk annesidir.

İletişim: belgin.arslan.cansever@ege.edu.tr

Yaşam Pınarlarımız
MAYA ve ALP OZAN'a...

Ön Söz

Eğitim çabalarının genel amacı, insanın yaşamına yön vermektir. Bu süreçte kuşkusuz insanın yeteneklerini, özelliklerini ortaya çıkarıp, onu toplumsal yaşamın bir ögesi yapma düşüncesi vardır. Böylece toplum yaşamına katılan kuşakların, toplumla bütünleşmeleri ve toplumsal yaşamda sağlıklı ve verimli bir şekilde katkıda bulunmaları sağlanmaya çalışılır.

Bu kitap, yukarıda değindiğimiz anlamdaki eğitim çabalarının genel ilkelelerini, bu konudaki görüşleri ve yaklaşımları sergilemeye çalışan bir kaynak niteliğindedir. Bu bağlamda eğitime ilişkin temel kavramlar, eğitimin bir bilim olarak gelişimi, eğitimin toplumsal, beşeri ve felsefi temelleri irdelenmiştir. Ayrıca eğitimin diğer toplumsal kurumlarla ilişkilerine değinilerek, eğitimin toplumsal yönü vurgulanmaya çalışılmıştır.

Teknolojinin hızlı gelişimi ve ileri endüstrileşme süreci zaman kavramını daha etkili ve anlamlı değerlendirmeyi gerektirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni yaşam biçimi, bireyleri bir yandan çağa uygun iş ve çalışma koşullarını planlamaya yöneltirken bir yandan da yaşam kalitesi ve mutluluk açısından bireyin bizzat kendine ait olan “**Boş Zaman Kavramı**”nı ve bu zamanı değerlendirme bilincini oluşturmuştur. Öte yandan küreselleşmenin giderek tüm dünyada yaygınlaşması ve toplumların yaşamına egemen olması, özellikle küresel değerler ve eğitim ile “**Yeni Medya Okuryazarlığı**” kavramlarını gündeme getirmiştir. Bu gerekçelerle Eğitim Bilimine Giriş Kitabı yeniden ele alınarak konularında uzman bir ekip ile ortak bir çalışmanın ürünü olarak kurgulanmıştır.

Bu çalışmada eğitim konusunda temel bilgilere sahip olmak isteyenlerin yanı sıra, eğitim konusunda doğrudan görev almak isteyenlere de yol gösterecek, onların uygulamalarında kolaylık sağlayacak kavramlara yer verilmiştir. Eğitim sürecinde görev alan her kişinin yararlanması umuduyla ...

İZMİR, Eylül, 2012

Prof. Dr. Kadir ASLAN

Doç. Dr. Neşe ASLAN

Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... vii

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Eğitim-Pedagoji Ayrımı.....	3
Kapsam	5
Eğitimin Anlamı	8
Formal (Örgütsel) Eğitim	9
İnformal (Rastlantısal) Eğitim	10
Eğitimin Tanımı.....	11
Eğitim Süreci.....	12
Eğitimin Değeri	15
Eğitim Hakkı.....	16
Eğitimin Amacı.....	22
Öğretim.....	25
Yaşam Boyu Eğitim	26
Küreselleşme ve Eğitim.....	29
Boş Zaman Değerlendirme ve Eğitim	32
Yeni Medya Okuryazarlığı ve Eğitim	43

2. BÖLÜM

BİLİM OLARAK EĞİTİM

Eğitimin Bilim Olarak Gelişimi.....	60
Eğitimde Bilimsel Araştırma.....	71
Eğitimde Bilimsel Yöntemin Kullanılması	72
Eğitim Biliminin Çalışma İlkeleri	74
Eğitim Araştırmalarında Kullanılan Bilimsel Teknikler	76
Eğitimde Araştırma Yapmanın Güçlüğü	77

3. BÖLÜM

EĞİTİMİN TOPLUMSAL TEMELLERİ

Toplumun Kendini Yenileme Gereksinimi	80
Eğitim ve Karşılıklı İlişki	80
Toplum ve Eğitim	81
Toplumsal Çevre.....	83
Toplumsallaşma ve Eğitim	84
Bir Toplumsal Kurum Olarak Eğitim	89
Eğitim Kurumunun İşlevleri.....	90
Eğitimin Diğer Toplumsal Kurumlarla İlişkisi	100
Toplumsal Kontrol ve Eğitim	108
Toplumsal Değişme ve Eğitim	109

4. BÖLÜM

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ -EĞİTİM VE İNSAN-

İnsan Olmanın Anlamı.....	120
İnsanın Gelişimi	120
Gelişim İlkeleri	123
Öğrenme.....	127
İnsan ve Eğitimi	130

5. BÖLÜM

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

Toplum - Felsefe ve Eğitim.....	134
Çağdaş Felsefeler ve Eğitime İlişkin Öngörüleri	135
Eğitim Felsefesi	138
Eğitim Felsefesinin Temel Kavram ve Yaklaşımları	140
Genel Eğitim Görüşleri.....	149

6. BÖLÜM OKUL

Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul	160
Okul ve Kültürel Özellikleri	169
Okulun Toplumsallaştırma Özelliği.....	173
Okulun Boş Zamanı Değerlendirme Özelliği.....	173
Bir Eğitim Kurumu Olarak Okul.....	174
Okula Farklı Bakış Açıları	176
Okul Yapısındaki Farklı Ögeler	178
Okulun Rol Yapısı.....	178
Okulun Fonksiyonları.....	180
Okul-Çevre İlişkileri	182
Okul ve Başarı.....	184
Okul Eğitiminin Radikal Eleştirisi	185

7. BÖLÜM ÖĞRETMENLİK

Öğretmen.....	188
Meslek Olarak Öğretmenlik.....	189
Türk Toplumunda Öğretmen.....	190
Öğretmen Kimliği	191
Öğretmen Eğitimi.....	191
Öğretmen Eğitiminde Uyulması Gereken İlkeler	195
Öğretmenliğin Meslekleşme Koşulları	196
Öğretmenlik Mesleğinin Tipik Özellikleri.....	199
Milli Eğitim Temel Kanununda Öğretmen Tanımı	199
Öğretmenin Psikolojik Kimliği	200
Öğretmenin Entelektüel Kimliği.....	202
Sistem Anlayışında Öğretmen	202
Öğretmen Rollerini.....	203
Öğretmen Tipleri.....	204
Yirmibirinci Yüzyıl Öğretmeni.....	206
Çağdaş İnsan Yetiştirmede Geleceğin Eğitimi İçin Bir Öneri	212
KAYNAKLAR.....	219

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

- Eğitim- Pedagoji Ayrımı
- Kapsam
- Eğitimin Anlamı
- Formal (Örgütsel Eğitim)
- İnfomal (Rastlantısal) Eğitim
- Eğitimin Tanımı
- Eğitim Süreci
  - Amaç
  - Öğretme ve Öğrenme Etkinlikleri
    - Öğretim
    - Öğrenme
    - Öğretme
    - Değerlendirme
- Eğitimin Değeri
- Eğitim Hakkı
- Eğitimin Amacı
- Öğretim
- Yaşam Boyu Eğitim
- Küreselleşme ve Eğitim
  - Küreselleşmenin Eğitim Boyutu

- Boş Zaman Değerlendirme ve Eğitim
  - Çevre Etkileşimi Kuramı
  - Fırsat Kuramı
  - Boş Zaman Değerlendirme ve Kùltùr
  - Aile Ortamının Çocuğun Boş Zaman Değerlendirme Davranışı Üzerindeki Etkileri
  - Formal Eğitim (Okul) Ortamının Çocuğun Boş Zaman Değerlendirme Davranışı Üzerindeki Etkileri
  - Ergenlik Dònemi ve Boş Zaman Değerlendirme
- Yeni Medya Okuryazarlığı ve Eğitim
  - Medya
  - Medya Araçları
    - Geleneksel Medya Araçları
    - Yeni Medya Araçları
  - Medya Okuryazarlığı
  - Medya Okuryazarlığının İlkeleri
  - Dünyada Medya Okuryazarlığı
  - Türkiyede Medya Okuryazarlığı

EĞİTİM-PEDAGOJİ AYRIMI

Bilindiği gibi, bütün toplumlarda kaçınılmaz olan insan yetiştirme anlayışları belli amaçlar etrafında odaklaşan çeşitli düşünce biçimlerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Genellikle bu düşünce biçimlerini yönlendiren iki ana eğilim ve ölçüden söz edilebilir (Akyüz, 1992: 2). Bunlardan birincisi, evrensel bir insan toplum ve kültür modelinin tanımlanmasına hizmet eden ortak ve benzer niteliklerin oluşturduğu dünya görüşleri; diğeri de belli bir coğrafya, tarih ve kültür içerisinde yoğrulan insanların meydana getirdiği, bütünüyle yerel ve özel karakteristiklerdir. Yani eğitim, bir yandan belli bir insan ve toplumun tipini tanımlayarak, bu tanıma uygun bir model oluşturmaya çalışırken, diğeri yandan da evrensel ölçü ve çerçevelerde belirginleşmiş bulunan insan ve toplum tipleştirmelerine eğilmek görevini üstlenmektedir.

İnsan yetiştirme olgusunda değinilmesi gereken başka bir özellik ise, pedagojik yaklaşım (düşünce) ve bu yaklaşımı uygulama alanına sokan eğitim yöntemidir. Pedagojik yaklaşım, eğitimin dayandığı temel ilkeleri; eğitim yöntemi ise, bu felsefenin temelindeki eğitsel uygulama biçimini ifade eder. Bu nedenle herhangi bir eğitim idealini yansıtan pedagojik bir yaklaşım tarihsel, sosyal ve kültürel oluşumları içerirken eğitim de bunları yorumlayarak sistemleştiren bir teknik sayılabilir. Nitekim tarihsel süreçte ortaya çıkmış tüm okul ve eğitim modelleri, tarihsel oluşumların ürünü olan toplumsal yaşam felsefelerinin uygulama alanına sokulma çabası olarak görülen pedagojik yaklaşımların eğitime yansıyan şekilleri olarak değerlendirilebilir.

Bundan dolayıdır ki, eğitim, bir uygulama olarak insanlığın varoluşu ile birlikte yaşanan bir süreç olmuştur. Günümüzde de uygulama biçimleri değişiklikler gösterse de her toplumda gerçekleşen bir eylemdir. İnsanoğlu bir yandan içinde yaşadığı doğa ile mücadele ederken, öte yandan bu çabasında başarıya ulaşmak için zorunlu bir işbirliği içine girmiştir. Bu işbirliği, insanların birbirlerinden etkilenmelerine ve bu bağlamda ihtiyaç duydukları bir yaşam biçimini oluşturmalarına neden olmuştur. Bu iletişim süresinde birey, canlı-cansız çevre ile her zaman bir etkileşim kurmuş ve bunun sonucunda yeni davranışlar geliştirmiştir. Çünkü öğrenmenin olduğu her durumda, insan davranışlarını değiştiren bir eğitim sürecinden söz edilebilir. Örneğin balıkçılıkla geçinen ilkel bir kabilede babasının peşine takılarak balık avına giden çocuk bu çabayı paylaşarak kendi yaşamı içinde eğitilmektedir (Varış, 1981: 14).

Görüldüğü gibi insan bir toplum yaşamını paylaştığı sürece eğitim sürecinden geçmektedir. Çünkü insanın doğuştan getirdiği hemen hiçbir bilgisi ve davranışı yoktur. Acıkma, emme, ağlama gibi birkaç tepkisinin dışında, insan hemen

her davranışını öğrenme yolu ile kazanmaktadır. İnsan, davranışlarının çoğunluğunu başkalarının etkisiyle öğrendiğine göre, başkaları tarafından eğitiliyor demektir (Başaran, 1983: 11). Bu süreç ise, yaşamın her evresinde devam etmektedir. Dolayısı ile eğitim, insanlık tarihi ile iç içe bulunan bir olgudur. İnsanlık tarihinde görülen tüm sorunlar bir anlamda eğitimi de etkilemiştir.

Günümüz toplumları dikkate alındığında; eğitim sorunları hakkındaki ilgiyi yeniden canlandırmak, daha büyük bir ölçekte pedagojik yaklaşımları geliştirmeye elverişli girişimlerin düzenlenmesini kolaylaştırmak ve yeniden harekete geçirmek söz konusudur.

Ancak bu bağlamda yaptığımız analizler ve bilimsel araştırmaların sonuçları (Mialaret, 1964) eğitimde sorunlarla karşılaşan toplumların pedagojinin temel ilkelerini kavrayamamış ve eğitim-pedagoji ilişkisini iyi kuramamış olduklarını göstermişlerdir. Bu anlamdaki sorunlar ve eksiklikler hangileridir diye bir saptama yapmak söz konusu olduğunda; şu ana başlıklar şeklinde özetlenebilir: Vatan-daşların başlangıç ve sürekli formasyonu, mesleki formasyon, öğretmenlerin formasyonu, ana-babaların formasyonu, aile pedagojisi ve kültürel yenilenme pedagojisi ...

Çok sayıda kısır tartışmalara yer veren eğitim bilimleri alanında kullanılan kavramların tanımlanmasında çok büyük bir karışıklık vardır. Bir yöntem için sadece bir yol, usul alınsa da eğitim ilkeleri yine de doğrudan dayandıkları bazı pedagojik kavramlarla karşı karşıya kalır, eğitimin ilkeleri tartışılır ve pedagojik düşüncenin teklifi gerçekleşmekten uzak kalır. Biri diğerinin tersini söyleyen, biri diğerinin ihmal edilebilir olarak nitelendirdiğinin üzerine çok önemli bir vurguda bulunan, bazılarınca adeta bir tekrarlama haline getirilmekten kaçınılmayan tanımlar oldukça boldur.

Öncelikle tüm insan etkinlikleri içinde eylem ve düşüncenin ilişkilerini analiz etmekle başlamak ve onları ayıran farklılıklarda olduğu gibi, onları birleştiren karmaşık ilişkileri göstermemiz gerekecektir. Tüm bu düşüncelerin uygulanması bizi doğrudan, biri daha çok gerçek uygulamaya dönük olan, diğeri bu uygulama üzerindeki düşünceye yönelik geçici bir tanımlamaya götürecektir (Mialaret, 1964).

Eğitim bir eylemdir ve Durkheim'in bu noktadaki tanımlaması açıktır: "Eğitim, yetişkin kuşakların henüz sosyal yaşam için olgunlaşmamış kuşaklar üzerinde uygulanan eylemdir." Diğer kişilikler üzerinde bir kişiliğin eylemi, insanlar arasındaki psikolojik iletişimlerin yaratılması, eğitim sanatı olarak görülür. Bu kavram, bir kimsenin gelişimini yönlendirmede muktedir, bu eyleme elverişli koşulları yaratma sanatı, bazı eylem tekniklerini kullanma sanatı, görevimiz olan tanımlanmış amaçlara doğru götürme sanatı şeklinde algılanmalıdır.

Çocuk ya da insan üzerindeki her eylem her zaman bir amacı ya da en azından yönlendirmeyi içerir. Eğitim felsefesi kültüründen yoksun bir uygulamacıdan belirli bir pedagojik yaklaşım sergilemesi beklenemez. Öyle ise, öncelikle felsefi olarak pedagojik düşüncenin bir insan kavramını, onun maddi dünya ve sosyal yaşam ile ilişkilerini açıkça belirtmesi gerekir. Çünkü düşünce ve eylem, pedagoji ve eğitim boşlukta çalışma yapmazlar ve daha çok gerçeklere, toplumsal gereksinimlere dayanırlar.

Bundan dolayı, pedagoji tarihi eğitim alanında düşüncelerin gelişmesini daha iyi anlamaya ve muhtemelen eğitim sistemlerinin gelişmelerine olanak tanır. Öyle ise, pedagojiyi bir düşünce sistemi, bir yaşam felsefesi; eğitimi ise bu düşüncelerin uygulanması yöntemleri olarak tanımlamak mümkündür.

KAPSAM

Eğitim bir etkileşimdir. Yani bir eğitim olayının meydana gelmesi için mutlaka bir sosyal ortama gereksinim vardır. Sosyal ortamın oluşmasının ön koşulu ise bir toplum ya da topluluğun var olmasıdır. Toplumun da varlığını sürdürebilmesi için mutlaka bir eğitim etkinliğine gereksinimi vardır. Böylece eğitim bir yandan toplumun sürekliliğini sürdürmek ve toplumsal gelişmeyi sağlamak işlevini görürken, öte yandan ürünü olduğu toplumun sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde biçim alır.

Ünlü eğitimci J.H. Pestalozzi eğitim olgusunu şöyle tanımlar: “Eğitim, sadece insanın gelişmesine yardım etmek faaliyeti olarak düşünülmemelidir. Bununla birlikte insanın hayatını yaşamak ve bunu yönlendirmek ve yönetmek sanatıdır. Yaşamayı öğretmek bütün eğitim sistemlerinin başta gelen görevidir (Dolch, Josef, 1960, Bkz: Akyüz, 1992).

Son dönem çağdaş eğitimcilerden “experimental” okulun kurucusu J. Dewey ise, eğitimle bir toplum yaratmanın mümkün olabileceğini öne sürerek eğitimi şöyle tanımlıyor: “Eğitim hayata hazırlık değil, fakat hayatın kendisidir. Eğitim gelişmedir. Eğitim yaşantıların sürekli olarak yeniden oluşumudur. Eğitim sosyal bir süreçtir.” (Dewey’den Akt: Yılmaz, 1996).

Natrop’a göre eğitimi ifade eden toplumsal yönüdür. Bireysel yönü ise çok saf ve basit bir kapsamdadır. Aslında bireyin eğitimi diye bir şey yoktur. Esas olan toplumun eğitilmesidir (Natrop, 1964; bkz. Akyüz, 1992). Görüldüğü gibi bu tanımlamada aşırı bir toplumsal düşüncenin ağırlığı söz konusudur. Yani bu tanımda eğitimin çok güçlü bir toplumsal karaktere sahip olduğu görülmektedir.

Yine toplumsal yönü vurgulanan fakat yukarıdaki tanıma göre biraz daha ılımlı bir yaklaşımı ise Alman sosyologlarından Theodor Geiger'de (1891-1952) görmekteyiz (Akyüz, 1992). Ona göre eğitim olmadan bir toplumun yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. Ancak eğitimin insan gereksinim ve isteklerini tatmin edebilmesi için de, toplumsal bir atmosfere ihtiyacı vardır.

Genellikle klasik pedagoji yaklaşımları eğitimi 18. yüzyılın ortalarına kadar öğrenci ile öğretmen arasında gerçekleşen bir süreç olarak görmüşlerse de, daha sonraları eğitim sürecinde bireyin ekonomik, sosyal ve psikolojik özelliklerinin de söz konusu olduğu anlaşılmaya başlanmıştır.

Eğitimi sosyal yönleri ile inceleyen düşünürler ise E. Durkheim ve M. Weber'dir. Durkheim'e göre, "doğada hiçbir şeyi yoktan var etmek olanaksız olduğu gibi, sosyal düzen ve ortamda da olanaksızdır. Gelecek birden bire çıkıp gelmez. Gelecek geçmişin bize verdiği ilkel maddeler malzemesi ile oluşur. En faydalı icatlar, keşifler, yenilikler bile çok defa güngörmüş dünyamızın fikirleridir. O fikirleri tadil etmek, yeni içerik anlamlarıyla uyumlu hale getirmek yeterlidir. Bizim zihniyetimiz, düşünce mantığımız geçmişten geleceğe birdenbire ve tamamen değişmez. Bu gün sahip olduğumuz bazı değerler bazı bakımlardan geçmişe ters görünürlerse de, gerçekte onlar, öncekilerin bir devamından başka bir şey değildir" (Durkheim, bkz. Seydol, 1950: 115-120).

Durkheim, eğitimin toplumlara hatta her toplumun içinde yer alan çeşitli çevrelere göre farklı oluşunun nedenini tarihsel yaşayışın farklılığında aramak gerektiğini söyler. O'na göre bütün eğitim kuruluşları, içinden çıktıkları toplumsal yapının benzeri, çok küçük bir modelidirler. Başka bir anlatımla, eğitimi, içinde yaşanılan ortamın bir eseri olarak nitelendirir.

Eğitimin kapsamını tarihsel, kültürel ve sosyal yönden bu şekilde belirten Durkheim, insanın varlığını da bu yaklaşımla değerlendirir. O'na göre insanın iki yönlü bir varlığı söz konusudur. Sosyal varlık ve bireysel varlık: "Bireysel varlık, sadece insanın kendi bireysel yaşamının unsurlarıyla ilgili ruhsal durumlarının ürünüdür" (Durkheim, a.g.e. 96). Sosyal varlık ise, eğitim aracılığı ile yaratılan ikinci tabiatımızdır. Bu, bağlı bulunduğumuz mesleği, milleti, grubu ya da grupları açıklayan alışkanlıklar, duygular, fikirlerdir. Bu alışkanlıklar, duygular, fikirler, dini inançlar, ahlâki, millî ve mesleki ananeler, görenekler ve her türden topluluk inançları bizim sosyal varlığımızın unsurlarıdır. Bu bakımdan Durkheim'e göre bireyin topluma katılması, ikinci bir doğustur. Bu doğuş eğitim aracılığıyla yaratılan bir sosyal varlıktır. "Öyle ise, biz sosyal varlığımızı eğitime borçluyuz" (Durkheim, a.g.e. 98).

Eğitimin sosyal bir olgu olduğunu çağdaş sosyoloji yöntemi ile inceleyen Max Weber ise, eğitim nasıl bir olaydır sorusuna: “bireyin daha sonraki toplum yaşamında yerini (sosyal statüsünü) belirleyen yetenek ve deneyimlerin kazanıldığı bir olaydır” (Hurrelman, 1974; bkz. Akyüz, 1992: 24) şeklinde yanıt verir.

Weber’e göre; “öğretimin pedagojisi de, nitelikleri bir toplumdaki en kudretli tabakanın yetişme idealine uygun insan tipini eğitmektir. Bu da kişiyi yaşamda belli bir iç ve dış davranışa hazırlamak demektir. Kural olarak bu her toplum için söz konusudur, yalnız amaç değişir. Eğer en kuvvetli statü grubu - Japonya’da olduğu gibi - ayrı bir savaşılar tabakası ise, öğretimin amacı, öğrenciden, kalem efendilerinden Japon Samurayları kadar nefret eden gösterişli bir şövalye ve saray adamı yaratmak olacaktır” (Weber, 1986: 355-356).

Eğitim olayını ister bireysel, isterse toplumsal yaklaşımlarla yani ister bireyin yetenekleri doğrultusunda en üst düzeye çıkarmak için gösterilen çabalar ya da bireyin topluma uyumunu, sosyalleşmesini sağlayan bir süreç olarak değerlendirelim, bütün pedagojik yaklaşımlar gösteriyor ki, eğitim toplumun bir ürünüdür ve toplum olmadan onun var olması mümkün değildir. Bu nedenle eğitim insanlığın doğuşundan beri daima olagelmıştır. Çünkü insan eğitimsiz yaşayamaz. Yaşamını sürdürmek için insanın doğuştan getirdiği hemen hiçbir davranışı yoktur (Başaran, 1983: 11). Dolayısıyla eğitim olayı, uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda gerçekleşen kaçınılmaz bir süreçtir.

Bir topluluk içinde bulunan her birey, canlı-cansız çevre ile özellikle gereksinimlerini karşılamak için etkileşim yolu ile öğrenir. Öğrenmenin olduğu her durumda insan davranışlarını değiştiren bir eğitim sürecinden söz edilebilir (Varış, 1981: 16). Dolayısı ile eğitimin kapsamı, canlı-cansız ya da sosyal-fiziksel her çevrede meydana gelen tüm öğrenme ve etkileşim durumlarıdır. Kısaca eğitim süreci çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu süreci kapsam olarak değerlendirdiğimizde şu özelliklere sahip olduğunu görürüz (Varış, 1981: 46):

Eğitim Süreci:

1. Kapsamlıdır.
2. Çok boyutludur.
3. Sürekli dir.
4. Dinamiktir.
5. Bilimsel araştırma ve bulgulardan kaynaklanır.
6. Evrensel ve ulusal yönleri vardır.
7. İnsana özgüdür.